

Tövismozaik

Ismerem a fejfájást régről, s mára minden formáját: a féloldalit, a tompát, a lükte-tőt, az alvással elmulaszthatót és a napokig tartót, a hányingerrel járó és a vándorlót, ami megüli a szem környékét, eltanyázik a halántéknál, fogfájásnak álcázza magát. Ismerem az utófájást. És ismerem az arc fájdalmát, anya.

A temetésed előtti este migrénem volt. Becsöngettem Boros Gyuriékhoz, nincs-e fájdalomcsillapítójuk. Gyuri volt otthon, adott Algopyrint, és szóval tartott egy ideig. Mesélt a saját anyjáról is. Keresetlen őszinteséggel. Elmesélte, hogy rákos volt, és a végén már azt kívánta, inkább haljon meg, csak legyen vége a szenvedéseinek. Néha jó a halál, állapította meg. A mondat rideg volt, a hangja meleg, a szeme mosolygott. Néha jó, egy gyógyszerfüggő nem úgy, mint egy rákos betegé, de ezt nem tettem hozzá, amúgy is éppen megérkezett a felesége. Gyuri pár szóval vázolta, mi a helyzet, Dóri, a felesége nekiállt kipakolni a hűtőt: adott egy tányéron sült csirkét, paradicsomot, még zsömlét is csomagolt. A gyógyszert még ott, náluk bevettem.

A rendszeres fejfájásaim harmadik osztályban jelentkeztek. Feküdtem a kanapén, letaglózott a fájdalom, és ti a fejem fölött veszekedtetek, vajon valóban fáj-e, vagy csak szimulálok, egyáltalán: fájhat-e. Alig tudtam kinyitni a szemem, és fáj az is, hogy nem hisztek nekem. Különösképp apa. Elterül itt, mint a Nagyalföld, mondta. Éppen akkor tanultunk Magyarország tájegységeiről, vaktérképre kellett berajzolni őket, félelmetes volt maga a szó, *vaktérkép*, de a tájegységeket meg lehetett jegyezni, hat darab tájegység még megjegyezhető, és láttam is őket magam előtt, különösen a Nagyalföldet, amint elterül.

A te arcod gyerekkorod óta fáj, úgy mesélted, hatéves korod óta. Mivel a szüleid hatéves korodig külön éltek, és csak akkor költöztek össze, nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy valamiképp ez a tény váltotta ki a fájdalmakat. Te magad is hajlottál erre a magyarázatra, kiegészítve azzal, hogy biztosan apád figyelmét akartad így kivívni, apádét, az orvosprofesszorét. Érdekes, hogy sosem kérdezett rá senki, én sem: ha annyira szeretted apádat, hogyhogy mégis az összeköltözésetekkor lettél beteg, s nem addig, míg hiányzott? Akárhogy is, a figyelemfelkeltés jól sikerült. Apádtól kaptad az első fájdalomcsillapító injekciókat. A régmúlt kódébe vesző jelenetet ma is gyermeki fantáziával látom magam előtt: te kislány vagy, fekete-fehér, mosolytalan, mint a régi képeken, apádat pedig nem nagyapámként, de roppant óriásként látom, amint nem is a hatvanas évek orvosi eszközeivel, inkább századelős szerszámokkal közelít feléd. A fecskendő nem egyszer használatos, műanyag, hanem hatalmas üvegfecskendő, világ a tű, a mutatóujjat fém karikába illesztve lehet a mérget kifecskendezni.

Miért fáj az arcod? Életed nagy részét azzal töltötted, hogy okot, magyarázatot és bűnbakot találsz, s egy idő után arra mintha nem is fordítottál volna energiát, hogy

meggyógyulj. Hányszor rajzoltam neked kulcsot, hányszor színeztem arany színűre, s vágtam ki, ráírva: a gyógyulás kulcsa! Én tényleg a gyógyulás kulcsát akartam átnyújtani neked, míg te, gondolom, csak sárgára színezett, elnagyolt gyerekrajzokat láttál, ügyetlen mozdulatokkal, szálkásan kivágott rajzkulcsokat.

Idővel a történeteid egyre vadabbak lettek, és hogy ezt a kontár lélekgyógyászok váltották-e ki belőled, vagy az állandó gyógyszerfogyasztás miatt romló szellemi állapotod, nem tudhatom. Mindig kárhoztattad Nanát a dohányzása miatt, mert tapintatlanul, kérdés nélkül gyújtott rá, és nem vette figyelembe, hogy neked megfájdul a fejed, az arcod a füstben.

Amúgy évekig hittem én is a mesében a rideg, kegyetlen anyáról és a roppant szellemi magasságokat képviselő apáról, akik között magányos gyerekként sínylődtél, de ma már nem hiszek benne. Lehet, hogy igaz volt, de letettem arról, hogy megértem, hogy megértelek, mert már látom, minden történet mögött van még egy történet, igazság viszont nincsen. Annyit tudok, hogy ha lehet, nem akarok mindent a gyerekkorommal magyarázni, veled, a gyógyszerfüggő anyával, mert a saját józanságom, amin nem is azt értem, hogy nem vagyok a különböző szerek rabja, hanem azt, hogy nem mérgez meg a gyűlölet, fontosabb. És fontosabb a saját anyaságom, amit, már látom, nem tudok úgy csinálni, hogy azzal így vagy úgy ne okoznék sérüléseket, és a gyerekeimnek később ne volna mit a szememre vetniük. Csak az vigasztal néha, hogy egyszer ők is rájönnek majd ugyanerre, és azt is tudni fogják, bárhogyan is néznek majd rám kamaszszemmel, hogy mindig szeretni fogom őket, vagyis, ha majd felnőtt fejjel visszaneznek, hogy mindig szerettem őket, legörültebb kamaszkorukban is. Ahogyan talán te is engem.

Nana halála után találtam egy kis füzetet. Alig egy kisarasznyi magas, tíz centi széles lehet, egyszerű kockás füzet, fém spirál gerinccel, nem gondolná az ember, hogy napló. A keresztniveiddel kezdődik, Katalin Gabriella, mert kettő volt, bár a másodikat sosem használtad, és hivatalos iratban sem találtam soha. Gabriella nem létezett. 1954. április 19-én születél, a bejegyzés szerint húsvéthétfőn, reggel 8 óra után öt perccel. A 3,25 kilóddal és az 51 centimétereddal indít a füzet, és az az utolsó bejegyzés, hogy 1970. április 18-án, a tizenhatodik születésnapodon (Nana így írta: „16-ik” születésnapon) bulit tartottál, amelyen tizenketten voltak. Nana jellegzetes kézírása, két-háromsoros bejegyzések, zömében ceruzával.

Hiába keresem, nem találok a kegyetlen anyát. Találok korai betegségeket, Leiner-kórt és középfülgyulladás, találok Dr. Márialigeti Tivadart és dr. Hindt Sándor fülészt, megtalálom az első cipőcskét, 19-es, barna, megvannak az első szavak és az első bilibe kakilás, fel-felbukkan Apus, és lám, egy közös nevetés. Öt hónaposan kibújt a két alsó fogad, és 6 kiló voltál. Egyévesen *apát* és *mamát* mondasz, a tükröt *tütőnek*, a cipőt *epőnek*. Másfél évesen a bőrod már teljesen rendbe jött, „csak a két pofikán érdekesebb a bőr, és a bal hónalján van még borsónyi sebes rész”.

1955 májusában egyedül jársz, lehetőleg a bútorok mellett, feltartott kezekkel. „A bili állandó és rendszeres használatba került.” Ez év szeptemberében Nana feljegyez 24 szót a szókincsedből. Kapsz egy kis vasalót, „éjjel-nappal vasal, ez a legjobb játék, vasalni!”, majd Lukács proff., Berde proff., következetesen két f-fel, tüdőgyulladás. 1956. június: „Klastrompusztán nyaraltunk, bőszen mászta velünk a hegyeket.” 1956. július: számárcöhögés. 1956 októberében „nehezen bírja a forradalmi ütemzajt, de örül, hogy Marciék hozzánk költöztek”. 1958. március-

április: kanyaró. 1959. február 18-án két alsó fogad nagyon mozgott, Apus kihúzta őket. 1960. június 25-én Nana beírat az iskolába, „Beíratam a suliba!”, írja, „Rettenetes!”, teszi hozzá, és pontosan tudom, mit érzett akkor, nemrég írtam be Annát. Vajon neked is rettenetes volt, amikor engem beíratál?

Nem emlékszem az iskolai beiratkozásra, talán ott sem voltam, viszont emlékszem egy nevezetes be nem iratkozásra, a zeneiskolába. Már egy éve általános iskolába jártam, és mellé szolfézsra is. Teri néni szerint olyan volt a hangom, hogy operaénekes válhatott volna belőlem. De én olyan szerettem volna lenni, mint kedvenc nagynéném, s mivel Lili fuvolázott, én is fuvolázni szerettem volna. A hangszeres beiratkozást azonban megelőzte valamiféle meghallgatás, ezért makacsul állítottam, hogy nem akarok hangszeret tanulni, abba akarom hagyni a szolfézszt is. Előttem a kép: állunk az utcán, nekem potyognak a könnyeim, sírok, zokogok, te szintén sírsz, és azt mondd, nem lehetsz ilyen hülye.

Ilyen hülye voltam. Ne haragudj. Végül nem íratál be, és ezt nem könyveltem el győzelemként: kudarc volt, vereség, elvágтам magam mind a fuvola-, mind az énektanulástól, pedig valahol mélyen mégiscsak szerettem volna fuvolaművész és operaénekes is lenni. Egyúttal a kapcsolatunk kudarcra is volt ez, mert szerettem volna, ha tudsz a titkos vágyaimról, és ha valahogy mégis ráveszel, hogy jelentkezünk a képzésekre. A szorongásaim mélységéről nemigen lehetett fogalmatok.

Később sem volt. Miközben a te fájdalmaidra új és új elméleteket gyártottatok, okát, gyógyszerelését tekintve bújtátok a szakirodalmat, és egyre-másra vetettétek bizalmatokat új és új doktorokba, az én fejfájásaimmal kapcsolatban nem jöttek rá arra, hogy migrénjeim összefüggésben állhatnak állandó székrekedéssel, székrekedésem pedig azzal az egyszerű ténnyel, hogy nem fogyasztok elég folyadékot és rostot. Kétségtelenül nem véletlen, hogy éppen harmadik osztályban váltak mindennaposá a fejfájásaim, akkor, amikor új tanító néni karmai közé kerültünk, aki ma már elképzelhetetlen eszközökkel élt a tanterem falai között.

Pedig engem még szeretett is. Koppány Évának hívták, de csak úgy emlegette magát: az öreg Koppány. Hosszú, fekete haja volt, szigorú kontyba tűzve. A „hajdanvolt szépasszony”, mondta rá egyszer Szonja néni, a rajztanár: megdöbbenett ez a megállapítás. Ki merészel így beszélni róla? Nemcsak a belém plántált félelem miatt botránkoztam meg, hanem mert valahol a szívem legmélyén mindig is szeretni akartam Éva nénit, és néha úgy éreztem, kettős játékot űzök, amikor arról beszélek, hogy milyen szemét, noha a kicsikart vallomások, mármint amiket a gyerekekből csikart ki, belőlem, konkrétan, szintén mind hamisak voltak. Ugye apád tűzbe tenné értem a kezét, kérdezte egyszer, és azt kellett mondanom, hogy igen. Azt hiszem, tetszett neki apa.

Egyszer azt mondta, mától minden felszerelést be kell hordanunk minden nap, mert a továbbiakban ő dönti el, mikor milyen óra lesz, az órarendről feledkezzünk el. Én egészen komolyan vettem ezt a parancsot, és dugig volt az iskolatászkám. Rettenetes nehéz volt, mégsem mertem otthon hagyni a rajztáblát, a háromemeletes festékkészletet, az ecseteket, hiszen bármikor lehet rajzóra is, és reméltem is, hogy lesz. Persze rajzóra, az sosem volt. Az ecsetekhez vizesedényt is hordtam, ezt apa nem bírta tovább nézni, és egy kiürült üdítős papírdoboznak levágta az alját, így létrehozott egy edénykét, amit össze is lehetett hajtani. Engem szörnyen bosszantott ez a szabálytalan megoldás; apa büszke volt, milyen praktikus.

De a fejem nem ettől fáj. Sokkal inkább attól, hogy Éva néni állította, a körnek négy derékszöge van, ezt nekünk is fújnunk kellett, és egy kört kivágva kellett demonstrálnunk. Ha négyrét hajtottuk a korongot, valóban négy derékszöget kaptunk, be is kellett rajzolni a derékszöget jelző pontot a kilencvenfokos szöget bezáró két szár közé. Amikor ezt otthon elmeséltem, megmutattam, apa nem hitt a szemének, és határozottan kijelentette, hogy ez baromság – így aztán az iskolában a körnek négy derékszöge volt, otthon pedig nem volt neki egy se. Az otthoni kör tűnt hihetőbbnek. A járókelőket Éva néni két l-lel írta, *járókelők*. Olyanokat kérdezett, hogy a te szüleid, ugye, sohasem veszekednek, vájkált a gyerekek családi ügyeiben, és szívesen fenyegetőzött azzal, hogy intézetbe juttatja a rosszat, hiszen ő a gyermekvédelmis.

Úgy védte a gyermekeket, hogy volt csizmafelelőse is, mindig a legszegényebbek, a Jóskák és a Gyurkák, mert akit Józsefnek vagy Györgynek hívnak, akinek hat testvére van, akinek bűzlik a boka felett harangozó nadrágja, az külön padban ül, az csak egy évet jár velünk, az csizmafelelős. Az reggel leveheti Éva néni lábáról a csizmát, és feladhatja a papucsot, majd a csizmát elviheti Éva néni szekrényébe; később leveheti a papucsot, azt a jó kis fatalpú, magas sarkú papucsot, amivel fenyíteni is lehet, és feladhatja Éva néni lábára a csizmát. Éva néni gyakran fáj a gyomra, miattunk, gyermekek miatt, állítólag mondta is neki az orvos, hogy tanárnő, maga állva reggelizik! Éva néni megpróbált ülni reggelizni, hogy ne fájjon a gyomra, de még akkor is fáj néha a feje, ilyenkor felkiáltott: migrin! Migrinnek hívta, és azt hitte, nem tudjuk elképzelni, pedig én pontosan tudtam, milyen az, csak mi otthon migrénnek hívtuk.

A féldoldali fejfájást migrénnek hívtuk, tudtam a kísérő tüneteit, a fényérzékenységet, a hányingert, és úgy tudtam mesélni anyukám betegségéről is, amely hasonlít a trigeminus neuralgiához, vagyis az arc hármasszagos idegének megbetegedéséhez, de nem az, mivel a trigeminus rövid ideig fáj, nyilall, míg anyukám arca olykor órákon, sőt napokon keresztül fáj változó intenzitással, úgy tudtam mindezt elmondani, hogy a felnőttek nem is tudták, csodálkozzanak-e, vagy fakadjanak sírva. Meglepő, hogy mindemellett mennyire nem ismertem a testem, még fiatal felnőtt koromban sem, míg Zoltánnal össze nem költöztünk, és még utána is mennyi időbe telt kitanulni önmagam: és itt most nem a szexualitásra gondolok, hanem például arra, hogy milyen hatással van az emésztésemre, ha egy pohár joghurtal indítom a napot. Zoltán igyekezett megértőnek mutatkozni azokban a kérdésekben, amelyekről én egyáltalán nem szerettem volna beszélni, se vele, se mással, és az az igazság, függetlenül attól, hogy például a joghurtfogyasztás ötletét neki köszönhetem, öröm volt, amikor elköltözött, s reggelente nem kellett kivárnom, míg százszázalékos biztonsággal egyedül lehetek a fürdőszobában, de még a környéken sem sertepertél, és akkor ülök le a végére, amikor akarok.

1961. február 4.: az első bizonyítvány, írja Nana. Bizonyára féléves. Csak írásból négyes, a többi ötös. Itt jegyzi fel a tanító néni nevét: Erős Gusztávné, Blanka. „Suliban jó, itthon mostanában szörnyen viselkedik.” Fej- vagy arcfájásról nem esik szó.

Amikor a gyerekeim először panaszkodtak fejfájásra, én sem hittem nekik. Először az merült fel bennem, hogy annyit hallották tőlem, hogy talán csak próbát tesznek. Meggörbíti a teret egy ilyen kijelentés. Mint egy fekete lyukba, úgy

szédültem bele, olyan erőtlenül. Nem is tudom, mi volt benne a rémisztő, a saját fejfájásom mímelését viszontlátni, vagy esetleg a te gyerekkori fájdalomadra ismerni benne? Még rosszabb volt, amikor kiderült, hogy semmi mímelés, semmi szimulálás: a nagyobbak akkor fáj, ha észrevétlenül szökött fel a láza, a kisebbnek általában a gyomrára mennek a betegségek, és ha fejfájásra panaszkodik, résen kell lenni, nem fog-e hamarosan hányni is. Nem volt sok efféle alkalom, egy-kettő csupán, de arra elég, hogy megtanuljam: igazat mondanak.

Annára mégis gyanakodva nézek, ha panaszkodni kezd. Ő már megtanult kibúvókat keresni, olykor már szeretne élni azokkal az előnyökkel, amik egy ápolásra szoruló gyereknek járnak. Egy jó szó, egy kis anyai simogatás, mese az ágyban, extra tea, extra szeretet. Gyanakodva nézem, és intenem kell magam, ne lássam bele arcába az arcod, hamisan megcsillanó szemében ne a te szenvedésre éhes, beteg lelkedet lássam, az örök felmentésért ácsingózót, az örök szeretetért kuncsorgót, a neméranévem anyját. Ő csak egy gyerek.

De magamnak is nehezen bocsátok meg a fejfájásokért, és hogy ismerem az arc fájdalmát, nem árulom el senkinek. Apa és Luca semmiképp nem tudhatnak róla. Láttam egyszer egy képet egy magazinban. Lehet, hogy tudományos folyóirat volt. Lehet, hogy németről fordítottál belőle, hiszen egy időben orvosi és gyógyszerészeti cikkeket fordítottatok apával. Megfordultak otthon német *Burdák* is, majdnem olyan titokzatosak, mint a folyóirataitok. Hogy például a nagy szemű nőt melyikben láttam, nem tudom, mert piros alkalmi ruha volt rajta, és szőke haja alkalmi kontyba volt feltűzve, még smink is volt az arcán, a szempilláin szempillafesték, de az orrán szemüveg ült, és a szemüvegben akkorának látszottak a szemei, hogy az gyerekéssel felfoghatatlan volt. Százszor megnéztem azt a képet, és százszor próbáltam megfejteni a titkot, mi baja lehet, de a német szöveg, a kép alatti német szavak lehetetlenné tették.

De nem is erről a képről akartam beszélni, hanem egy másikról, egy koponyáról, aminek az egyik felső fogából indulva járat vezetett egyenesen fölfelé, szüette járat. Tudom, hogy a fogszuvasodást valójában baktérium okozza, de képzeld el, a kezeletlen fogszuvasodás nemcsak a fogat lyukasztotta ki, hanem egyre följebb és följebb hatolt, rágta-lyukasztotta a csontot, kis híján elért a szemüregig, így élt és így halt meg az az ember, akinek a koponyáját megtalálták. Ez a kín elképzelhetetlen. Ez a kín jutott eszembe, amikor először fáj az arcom, a kín, ahogy a szű egyre följebb eszi magát a csontban, és nincs segítség. Megpróbálom, mint egy matematikai műveletben, kivonni a fájdalomtól a kétségbeesést, hogy úristen, most azt érzem, amit az anyám, és azt is, hogy úristen, most olyan vagyok, mint az anyám, ami az előző érzés négyzete. Ha sikerülne, akkor maradna a kín, annak a szegény kőkorszaki koponyának a kínja, de nem sikerül, sajnállak és szánlak, anya, kétségbe vagyok esve.

Harmincöt éves koromban találtak egy lyukas fogat a számban, baloldalt volt, a felső fogsoromban, de a szuvasodás nem indult el fölfelé, szépen betömtek, hétköznapi eset. Engem megviselt, mégiscsak az első lyukas fogam volt. A fájdalom maradt, visszamentem még párszor, mondták, itt már nincs semmi, esetleg a lassan visszahúzódó íny és az emiatt védtelenül maradt fognyak okozhat érzékenységet, és az sugározhat bárhová, mossak fogat speciális, érzékenységgel elleni fogkrémmel, és tűrjem.

Nem mentem többet fogorvoshoz. Amikor Annával sűrűn kellett fül-orr-gégészetre járni, egyszer megkértem az orvost, nézzen már meg engem is, nincs nagy baj, csak néha fáj a bal arcom. Nem is tudom, minek drukkoltam, találjon vagy ne találjon valamit, de az orvos azt mondta, orrsövényferdülés, meg kellene műteni, mert negyvenéves kor után már ki tudja, hogyan törik az a csont. Ettől kis híján leájultam a székről, elképzeltem, ahogy az orrom csontja összevissza törik, és tudtam, hogy én ezt sosem fogom megműttetni. Azóta kitanultam ezt is, ezt az arcfájásdolgot, télen rosszabb, nyáron meg is feledkezem róla. Néha a migrénből is arcfájás lesz, az ritka. De ha a féloldali fejfájástól a szemem alig tudom kinyitni, mégis előfordul. Fejfájásra jó a hideg borogatás, arcfájásra meleg párna kell. Külön melegíteni nem merem, nehogy vérbőséget okozzon, attól lüktet. Sercli rágása: jó. Erős fogmosás: jó. Elektromos fogkefével még jobb.

Migrén esetén hányás: nem jó, de mintha kijönnének belőlem a mérgek, utána lassan jobb lesz. Az arcfájás néha napokig nem lesz jobb, be lehet kapkodni a gyógyszereket egymás után, nem érnek semmit. Meg kell őriznem az önuralmam, az arcfájás alattomos, van egy alaptónus, ami nem lehetetleníti el a létezést, csak megnehezíti. Ebédet főzöl, fáj, elmész a gyerekért, fáj, valaki hozzád szól, fáj, és az ebédnek sikerülnie kell, a gyerekek haza kell érni, a kérdezőnek válaszolni kell, látszólag nem nehéz. Arra kell figyelni, ne légy tőle ingerült. Noha kibújnál a bőrdőből, ne bújj ki. És ne mondd senkinek. Nem vagy olyan, mint az anyád.

Nem vagyok olyan, mint te, anya.